

Блажо ДИМИТРОВ

РЕВАЛОРИЗАЦИЈА НА ВРЕДНОСТА НА ШУМИТЕ (МЕТОДИ И ПОСТАПКА)

1. В О В Е Д

Шумите и долгогодишните насади од шумски дрвја во економијата на организациите на здружен труд што стопанисуваат со нив претставуваат основни средства. Според тоа, покрај утврдувањето на нивната вредност и амортизација т.е. средствата за регенерација потребно е да се врши и ревалоризација, како и за другите средства.

Меѓутоа, пред да ги изнесеме причините, методите и постапката за ревалоризација на вредноста на шумите и долгогодишните насади од шумски дрвја, да се осврнеме на одредени специфичности на шумите, како основни средства и на обезбедувањето средства за нивна репродукција, односно амортизација.

Во член 4 од Законот за амортизација на општествените средства („Сл. лист на СФРЈ“ бр. 70/84) се вели: „Како предмети за кои се пресметува амортизација, во смисла на овјо закон, се сметаат и овоштарниците, лозјата и хмелниците (повеќегодишни насади), шумите и други дрвја, како и добитокот за работа и добитокот за приплод (основно стадо)“.

Според истиот закон, во член 13, „амортизацијата се пресметува додека вредноста која претставува основица за пресметката не биде во целост надоместена (амортизирана)“. Меѓутоа, за шумите како основни средства, има една основна специфичност како основни средства затоа што, поимот амортизација, односно трошење или обезвреднување на шумите не доаѓа предвид. Тоа е затоа што при правилно стопанисување со шумите, не само што не се намалува (амортизира) нивната вредност, туку напротив, поради нивното прираснување, основната дрвна резерва, како по единица површина, така и вкупно за шумата, се зголемува по обем и се подобрува по сортименска структура (квалитетно), барем до периодот на приближната зрелост за користење, односно сеча.

Понатаму, во Законот за амортизација на општествените средства, во членот 18 стои: „Вредноста која претставува основата за амортизација за шумите и другите дрвја се определува со множење на вкупното количество на дрвна маса, изразена во кубни метри, што го содржат шумите, односно другите дрвја, со пазарната цена по еден кубен метар на дрвјата во стоечки став, во времето кога шумата односно дрвјата се оспособени за сеча. Вкупното количество на дрвната маса и нејзината квалитетна структура, значајни за утврдување на пазарната цена, се определуваат врз основа на критериумите пропишани во шумско-стопанската основа, односно во друг општ акт според кој се врши инвентарирање на шумата, односно на другите дрвја“.

Претходните законски одредби во врска со утврдувањето на основата за амортизација на шумите во практиката се реализираат и проточуваат преку посебните методи и постпки кои на одреден начин се исти за подрачјето на целата наша земја. Меѓутоа, пресметувањето на амортизацијата за шумите практично има примена која повеќе или помалку се разликува од една до друга република. Имено, во некои случаи амортизацијата се пресметува врз основа на вредноста на шумите преку годишните стапки за амортизација. Така, годишните стапки за амортизација за високостеблените шуми се земаат од 1—1,2%, а за нискостеблените тис изнесуваат 2,5% односно 3%. Во СР Македонија, ова прашање е регулирано со Законот за шумите („Сл. весник на СРМ“ бр. 20 од 1974 год.) и измените и дополнувањата на Законот за шумите („Сл. весник на СРМ“ бр. 15/86). Во Законот за шумите се предвидува да се издвојуваат средства за регенерација на шумите во износ од 20% (до 1986 година овој процент беше 12%). Основата за утврдување на овој процент е продажната вредност на исечената дрвна маса во шуми по редовен или бесправен начин пресметана на извозен пат во шума.

Кој од претходните методи и начини на пресметување на амортизацијата на шумите, односно средствата за регенерација на шумите е подобар на ова место не сакаме да нвлегуваме. Меѓутоа, вториот начин на пресметување на средствата за регенерација на шумите со 20% обезбедува издвојување односно акумулирање на поголем износ на средства, одошто е годишната стапка на амортизација на шумите. Вквата констатација ќе ја презентираме и преку конкретен пример, кој ќе следува. Меѓутоа, веднаш да истакнеме, дека утврдувањето на средствата за регенерација на шумите, односно средствата за амортизација, или како што уште во шумарската терминологија се наречува А-II (амортизација II), преку годишна стапка, покрај другите недостатоци го има и тој што вредноста на шумите (основата за амортизација) во шумарството, барем пред донесувањето на Законот за ревалоризација на општествените средства, па и на шумите, не се утврдуваше секоја година, туку периодично на секои десет години со донесувањето на шумскостопанските основи. Па така, и покрај зголемувањето на цената, а со тоа на „вредноста“ на другите средства, вредноста на шумите остануваше на првобитно ниво, а со

тоа и износот на средствата за амортизација (А-II) беше константен. Сето тоа, практично, доведуваше до релативно безвреднување на шумите како основни средства на шумскостопанските и другите организации кои стопанисуваат со нив. Утврдувањето пак, на средствата за регенерација на шумите со одреден процент (за СРМ 20%) од вредноста т. е. цената на исеченото дрво на извозен пат во шума, обезбедува, ако не друго, барем да се „следи“ инфлаторното зголемување на цените на средствата за производство, па и на шумите. Друго е прашањето, односно тоа е цел на одредена економска политика, дали тој процент е реален, дали за сите шуми треба да биде еднаков итн. итн.

2. ПРИЧИНИ ЗА РЕВАЛОРИЗАЦИЈА НА ВРЕДНОСТА НА ШУМИТЕ

Во претходното поглавје веќе на одреден начин дојдовме до сознанието за причините кои доведуват до тоа да се врши ревалоризација на општествените средства, па и на шумите.

Имено, под влијание на многубројни фактори доаѓа до промена во вредноста на средствата за производство, односно на основните средства, па и на шумите, кои, како што е познато, се посебни и специфични средства за производството.

При пресметката на вредноста на шумите, односно при ревалоризацијата е карактеристично и специфично што таа се менува, покрај другото и поради самиот биолошки процес на прираснување и создавање жива дрвна резерва на пењушка.

Со правилно стопанисување со шумите, како што истакнавме, нивната жива дрвна резерва на пењушка не само што се зголемува по обем (за обемот на годишното прираснување), туку и се подобрува квалитетот на дрвото во шумските насади, зависно од целите за кои се стопанисува. Зголемувањето на обемот и подобрувањето на квалитетот на дрвната резерва на пењушка доведува и до зголемување на вредноста на шумите, односно шумските насади. Секако, овој процес ќе трае до потсигнувањето на некоја од економските сечни зрелости. Меѓутоа, покрај прираснувањето на шумите, при нивното стопанисување, често пати, се врши и сеча, односно користење на дел од дрвната резерва преку годишните сечиви етати. Затоа при повторното утврдување на вредноста на шумите (ревалоризација) треба да се земаат предвид како годишниот прираст на дрвна маса, така и евентуалното годишно користење.

Во Знакот за ревалоризација на општествените средства („Сл лист на СФРЈ“ бр. 70/84), во член 1, стои, дека ревалоризацијата е усогласување на вредностите на градежните објекти, опремата, шумите и други дрвја, повеќегодишните насади, добитокот за работа и добитокот за приплод и на земјиштата, искажани во книговодството на корисниците на општествените средства, со пазарните цени на тие средства“. Во членот 11 од истиот закон стои, дека ревалоризација се врши секоја година, според состојбата на набавните и опишаните (амортизирани) вредности на тие сред-

ства на 31 декември, од годината за која се врши ревалоризација. Додека, пак, во член 13, покрај другото, стои: „Ревалоризација на шумите и другите дрвја... се врши врз основа на споредување на искажаните вредности и пазарните цени на тие средства, а според податоците што ги обезбедува корисникот на општествените средства“.

Во член 16, став 3, од истиот закон, стои: „Ревалоризација на шумите и другите дрвја се врши врз основа на коефициентот определен според индексот на цените на кубен метар дрвна маса и вкупната дрвна маса што ја содржи шумата, односно другите дрвја. Количеството на дрвната маса што ја содржат шумите, односно другите дрвја и старосната и квалитетната структура на дрвната маса се определуваат според критериумите пропишани со шумскостопанска основа, а цената по еден кубен метар се определува според податоците од документацијата на корисникот на општествени средства, односно од документацијата што му е достапна на корисникот на општествени средства“.

3. МЕТОД И ПОСТАПКА НА РЕВАЛОРИЗАЦИЈА НА ВРЕДНОСТА НА ШУМИТЕ

При ревалоризацијата на шумите практично е потребно да се изврши повторно утврдување на вредноста на шумите врз основа на податоците од шумскостопанската основа и цените односно трошоците во времето кога се врши ревалоризација. Тоа значи дека ревалоризација треба да се изврши поодделно за одделни шумски насади, односно шумскостопански единици. Се разбира, притоа мора да се земат предвид обемот и структурата на годишниот прираст, односно годишниот сечив (реализиран) етат. Сумата на ревалоризираната вредност од поодделните шумски насади, односно шуми по шумскостопански единици ја дава вкупната ревалоризирана вредност на шумите на шумскостопанската организација.

Со оглед на тоа што во најголем број случаи вредноста на шумите од поодделни шумскостопански единици не е ревалоризирана повеќе од 1 година, во наредниот пример, ќе земеме период за ревалоризација од 7 години (1981—1987 год.), односно една шумскостопанска единица чија вредност на шумските насади е определена со изработката на шумскостопанската основа во 1981 година, а важноста на таа основа е десет години (1981—1990 год.) до 1990 год. Меѓутоа, дали овој период е 7 години или 2, 3 год. или 1 год., постапката е сосема иста.

Така, на пример, со изготвувањето на шумскостопанската основа за шумскостопанската единица „Н. Н.“ во 1981 година е утврдена вредноста на шумите и таа изнесува:

— високостеблени насади	58.500.000 дин.
— нискостеблени насади	18.600.000 дин.
В к у п н о:	77.100.000 дин.

Површината на оваа шумскостопанска единица изнесува 3.920 ха, од што 1.680 ха се високостеблени насади (I вредносна класа), а 2.240 ха се нискостеблени насади (II вредносна класа). Дрвната залиха утврдена со премер и други методи во 1981 год. изнесува 430.000 м³ бруто маса, од што 305.000 м³ во високостеблените насади и 125000 м³ во нискостеблените насади. По одбивањето на процентот на отпадок во шума е установено дека дрвната резерва ја има следната сортиментска структура:

Во високостеблените насади: 8.000 м³ трупци од бука I кл., 25.000 м³ бк трупци II кл., 35.000 м³ букови трупци III кл., 18.000 м³ борови трупци, 6.000 м³ јамско дрво, 10.000 м³ ситно техничко дрво, 72.000 м³ огревно дрво I/II кл. и 98.000 м³ огревно дрво III кл.

Во нискостеблените насади: 10.000 м³ јамско дрво, 15.000 м³ ситно техничко дрво, 28.000 м³ огревно дрво I/II кл. и 52.000 м³ огревно дрво III кл.

Годишниот прираст изнесува 13.250 м³ од што во високостеблените насади 7.050 м³ и во нискостеблените 6.200 м³

Годишното можно користење (сечив етат) изнесува 12.550 м³ бруто маса, од што 6.600 м³ во високостеблените и 5.950 м³ бруто маса во нискостеблените насади. Сортиментската структура на сечивиот етат е иста како и на вкупната дрвна залиха.

Ако се определат средствата за амортизација на шумите со помош на годишни стапки од 1,5% за високостеблените шуми, а 3% за нискостеблените шуми, тогаш годишно би требало да се издвојат во А-II следните средства:

— високостеблени насади	58.500.000 x 1,5% =	877.500 дин.
— нискостеблени насади	18.600.000 x 3,0% =	558.000 дин.
В к у п н о		1.435.500 дин.

Ако се определат средствата за регенерација на шумите со помош на процентот од цената на посечените шумски сортименти на извозен пат во шума (20% според Законот за шуми на СРМ), тогаш би требало годишно во А-II да се издвојат:

При ова се зема претпоставката дека предвидениот годишен сечив етат ќе се реализира по обем и структура, односно:

I. Високостеблени насади

— бук. трупци I кл.	173 м ³ x 3.000 дин. =	519.000 дин.
— бук. трупци II кл.	541 м ³ x 2.500 дин. =	1.352.500 "
— бук. трупци III кл.	757 м ³ x 2.200 дин. =	1.665.400 "
— борови трупци	390 м ³ x 2.800 дин. =	1.092.000 "
— јамско дрво	130 м ³ x 2.500 дин. =	325.000 "
— ситно тех. дрво	216 м ³ x 1.500 дин. =	324.000 "
— огревно дрво I/II	1558 м ³ x 1.300 дин. =	2.025.400 "
— огревно дрво III	2121 м ³ x 1.200 дин. =	2.545.200 "
В к у п н о:		9.848.500 дин.

II. Нискостеблени насади

— јамско дрво	476 м³ x 2.450 дин.	— 1.166.200 дин.
— ситно тех. дрво	714 м³ x 1.500 дин.	= 1.071.000 "
— огревно дрво I/II	1333 м³ x 1.300 дин.	= 1.732.900 "
— огревно дрво III	2475 м³ x 1.200 дин.	= 2.970.000 "
В к п н о:		6.940.100 дин.

Средствата за регенерација на шумите (A—II) би изнесувале:

— високостеблени насади	9.848.500 дин. x 20% = 1.969.700 дин.
— нискостеблени насади	6.940.100 дин. x 20% = 1.388.020 дин.
В к у п н о:	3.357.720 дин.

Од претходните бројчени податоци се гледа дека утврдената амортизација односно средствата за регенерација на шумите по вториот начин се за над двапати поголеми одошто по првиот начин.

Со оглед на тоа дека вредноста на шумите и средствата за амортизација односно регенерација на шумите се утврдени, во претходниот пример, во 1981 год., сега се поставува задача да се се изврши ревалоризација со состојбата во 1987 година.

Нови теренски мерења не се вршат, односно ќе се извршат во 1990 година, кога треба да се изврши ревизија на шумскостопанската основа, па затоа, ревалоризацијата треба да се изврши преку повторна процена на вредноста на шумските насади по веќе познатите методи.

При повторното одредување на вредноста на шумите од оваа шумскостопанска единица, потребно е на утврдената дрвна зафатнина во 1981 година да се додаде годишниот прираст, а да се одземи годишното користење на шумите за последните седум години од овој уредувачки период и тоа:

	Висоостебл. насади	Нискостебл. насади	ВКУПНО
1. Дрвна залиха, м³ во 1981 г.	305.000	125.000	430.000
2. Прираст, м³ 1981—1987 г.	49.350	43.400	92.750
3. (Исечено) м³ 1981—1987 г.	45.500	41.300	86.800
4. Дрвна злиха, м³ во 1987 г.	308.850	127.100	435.950

Ако ја земеме установената сортиментска структура на дрвната залиха со мерењата во почетокот на уредувачкиот период (1981 год.), а трошоците за производство и цените на дрвните сортименти според податоците на шумскостопанската организација која стопанисува со шумите со состојба во моментот кога вршиме ревалоризација на шумите, тогаш, новата т. е. ревалоризирана вредност на шумските насади би била како што следува:

А. Трошоци на производството

Трошоците на производството по поодделни шумски сорти-
менти и вкупно франко извозен пат во шума би биле:

I. Високостеблени насади

— букови трупци	52.500	дин. x	68859 м³ =	3.615.097.500 д.
— борови трупци	55.500	дин. x	18227 м³ =	1.002.485.000 д.
— јамско дрво	52.800	дин. x	6076 м³ =	320.812.800 д.
— ситно техничко	35.000	дин. x	10126 м³ =	354.410.000 д.
— огревно дрво	28600	дин. x	172145 м³ =	4.923.347.000 д.
В к у п н о:				10.216.152.300 д.

II. Нискостеблени насади

— јамско дрво	53.280	дин. x	10168 м³ =	541.751.040 д.
— ситно техничко	33.600	дин. x	15250 м³ =	512.467.200 д.
— огревно дрво	26.250	дин. x	81344 м³ =	2.135.280.000 д.
В к у п н о:				3.189.498.240 д.

ВКУПНО ТРОШОЦИ (I + II) 13.405.650.540 д.

Вкупните приходи кои би се оствариле од шумските сорти-
менти франко извозен пат во шума би биле:

I. Високостеблени насади

— букови трупци I кл.	8101 м³	x 75000 д.	= 607.575.000 д.
— „ „ II кл.	25316 м³	x 60000 д.	= 1.518.960.000 д.
— „ „ III кл.	35442 м³	x 52800 д.	= 1.871.337.600 д.
— борови трупци	18227 м³	x 70000 д.	= 1.275.890.000 д.
— јамско дрво	6076 м³	x 60000 д.	= 364.560.000 д.
— ситно техн. дрво	10126 м³	x 35250 д.	= 356.941.500 д.
— огревно дрво I/II	72909 м³	x 31850 д.	= 2.322.151.600 д.
— огревно дрво III	99236 м³	x 30000 д.	= 2.977.080.000 д.
В к у п н о:			11.294.495.700 д.

II. Нискостеблени насади

— јамско дрво	10168 м³ x 60000 д. =	610.080.000 д.
— ситно тех. дрво	15252 м³ x 34500 д. =	526.194.000 д.
— огревно дрво I/II	28470 м³ x 31850 д. =	906.769.500 д.
— огревно дрво III	52874 м³ x 30000 д. =	1.586.220.000 д.
В к у п н о:		3.629.263.500 д.

ВКУПНИ ПРИХОДИ (I + II) 14.923.759.200 д.

Вредноста на шумата по новата процена ќе биде разликата
помеѓу приходите и расходите (трошоците) и тоа:

I. Високостеблени насади	1.078.343.400 дин.
II. Нискостеблени насади	439.765.260 дин.
В к у п н о: (I + II)	1.518.108.660 дин.

Ревалоризираната вредност по единица површина на шума, односно по еден метар кубен дрвна маса на пењушка изнесува:

	Дин./ха	дин./м³
I. Високостебл. насади	641.871,10	3.491,50
II. Нискостебл. насади	196.323,80	3.460,00
За сите насади:	387.272,60	3.482,30

Годишниот износ на средствата за амортизација на шумите пресметани врз основа на вредноста и годишната стапка (од 1,5% односно 3%), би бил:

I. Високостеблени насади	$1.078.343.400 \times 1,5\% = 16.175.151$	дин.
II. Нискостеблени насади	$439.765.260 \times 3,0\% = 13.192.958$	дин.
В к у п н о:	29.368.109	дин.

Годишниот износ на средствата за регенерација на шумите пресметан преку процентот од цената на шумските сортименти на извозен пат во шума, при ист обем и структура на годишното користење како што е на почетокот од уредувачкиот период т. е. во 1981 год. би бил:

	Количес- во м³	20% од ПК ₁	Средствата за регенерација (A-II) во дин.
I. Високостеблени насади			
— букови трупци I кл.	173	15.000	дин. = 2.595.000.—
— букови трупци II кл.	541	12.000	„ = 6.492.000.—
— букови трупци III кл.	757	10.560	„ = 7.993.920.—
— борови трупци	390	14.000	„ = 5.460.000.—
— јамско дрво	130	12.000	„ = 1.560.000.—
— ситно техничко дрво	216	7.050	„ = 1.522.800.—
— огревно дрво I/II	1.558	6.370	„ = 9.924.460.—
— огревно дрво III	2.121	6.000	„ = 12.726.000.—
В к у п н о:			48.274.180.—

II. Нискостеблени насади

— јамско дрво	476	12.000	дин. = 5.712.000.—
— ситно техничко дрво	714	6.900	„ = 4.926.600.—
— огревно дрво I/II	1.333	6.370	„ = 8.491.210.—
— огревно дрво III	2.475	6.000	„ = 14.850.000.—
В к у п н о:			33.979.810.—
ВКУПНО (I + II)			82.253.990.—

И со ревалоризација на вредноста на шумите се гледа дека средствата за регенерација на шумите пресметани по вториот начин се поголеми за околу 2,8 пати.

Издвојувањето на поголем износ на средства за регенерација за шумите во нашата република, во секој случај е општествено-економски оправдано со оглед на доста неповолната состојба на шумите кај нас (околу 71% од шумите во СР Македонија се ниски и деградирани), па со ваквата политика на обезбедување средства за регенерација на шумите, се настојува преку нивно насочување и вложување во биолошки односно шумско-одгледувачки работи значително да се подобри состојбата на шумите и шумскиот фонд. Имено, и со Законот за шумите, стопанствениците на шуми се обврзуваат издвоените средства за регенерација на шумите (А—II) исклучително и строго наменски да ги користат. Поточно, од овие средства се предвидува најмалку 80% да се вложат во биолошки инвестиции (обнова на шуми, односно пошумување и мелиорации), а само 20% за техничко опремување за стопанисување со шумите.

Што се однесува за ревалоризацијата на шумите, можеме да констатираме дека вредноста на шумите од 1981 до 1987 година се зголемила за околу 19,7 пати (индекс 1969,00%) или просечно годишно со стапка од околу 64,33%. Исто така, поради различниот интензитет на зголемување на трошоците за производство, односно цените на шумските производи, има различен интензитет во зголемувањето на вредноста на поделните шумски насади. Така, вредноста на високостеблените насади е зголемена за околу 18,4 пати или просечно годишно со стапка од 62,5% а пак вредноста на нискостеблените насади се зголемила во овј период за 23,6 пати, односно просечно годишно со стапка од 69,4%. Меѓутоа, ваквата констатација и добиени резултати не мора да се однесуваат во сите случаи, бидејќи, сепак, ова е само еден пример, повеќе или помалку близок до реалноста.

Ревалоризираната, односно, во овој случај, зголемена вредност на шумите и шумските насади во прв ден е резултат на инфлаторните движења, односно, порастот на трошоците на производството и цените на сировините, репроматеријалите и, се разбира, на дрвото. Меѓутоа, би требало да се очекува зголемувањето на вредноста на шумите да е со еден процент како реално и тоа поради зголемувањето на обемот на дрвната зфатнина во шумите за разликата помеѓу годишниот прираст и годишното користење (сечите).

Во нашиот пример, ако се претпостави дека годишниот обем на сечите бил еднаков на годишниот прираст на дрвна маса, тогаш зголемувањето на вредноста на шумите би било само поради инфлацијата, односно вредноста во тој случај (се разбира, ревалоризирана) би била:

I. Високостеблени насади	1.064.900.000 дин.
II. Нискостеблени насади	432.500.000 дин.
Вкупно:	<u>1.497.400.000 дин.</u>

Тоа значи, дека, сметано по нови цени, поради зголемен обем на дрвната залиха, односно поради тоа што се сечело помалку отколку што е годишниот прираст, вредноста на шумите е поголема за 20.708.600 динари, или за околу 1,38%.

Се разбира, при ревалоризацијата на шумите можни се најразлични случаи, меѓутоа, постапката е иста. Ревалоризација е можно и треба да се прави поодделно по категории шумски насади, по одделни шумскостопански единици, односно на ниво на шумскостопанска организација.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Д-р инж. Блажо ДИМИТРОВ: Утврдување вредноста на шумите. „Сметководствено-финансиска ревија“, Година XXVIII, Број 12, декември 1985.
2. Закон за амортизација на општествените средства „Сл. лист на СФРЈ“, бр. 70/84.
3. Закон за ревалоризација на општествените средства „Сл. лист на СФРЈ“ бр. 70/84.
4. Закон за шумите, „Сл. весник на СРМ“ бр. 20/74
5. Измени и дополнувања на Законот за шумите „Сл. весник на СРМ“, бр. 15/86.
6. Закон за шумите на СРС, „Сл. гласник на СРС“, бр. 12/82.
7. Закон за шумите на СР БиХ, „Сл. лист на СР БиХ“, бр. 11/78.